

Siyasi İktidar-Sanat İlişkisinde Manevi Tazminat Pratiği

Ar.Gör. Abbas Kılıç*

Demokratik siyasi sistemler, iktidar-birey ilişkisinde, bireylerin siyasi iktidarların icraatlarını izlemesi, denetlemesi, eleştirmesi esasına dayanmakla; siyasi muhalefetin gerçekleştirilmesi bakımından da iktidarın kullanımındaki katılımcılığın düzeyine gösterge oluştururlar. Katılımcılığın düzeyi ise demokratik siyasi sistemlerin çeşitli uygulamalarını ortaya çıkarmakta ve bu da farklı demokrasi örneklerini oluşturmaktadır. Ancak demokrasiye kimliğini veren, yalnızca siyasi iktidarın devri değil; onun kullanım yönteminin de katılımcılıkla iç içe olmasıdır. Dolayısıyla demokratik siyasi sistemleri daha demokratik bir standarda kavuşturan unsur, çoğulculuğa ve etkin bir katılım sürecine dayanması, vatandaşların da siyasi iktidara karşı özgürce tutum sergileyebilmeleridir.¹ Yani, açıkça siyasi iktidara karşı gelebilme, siyasi düşünce özgürlüğünü açık bir biçimde hayata geçirme imkanına sahip olma ve nihayetinde tartışabilmeyi hayata geçirmek ile anlamına kavuşur. Zira “her demokrasinin temeli ve özü tartışarak yönetmektir”.²

Siyasi temsil bu anlamda katılımcı demokrasiye dayanan sistemlerde, yöneten-yönetilen bağı, yani, temsil edilenlere (*principal*-asil) karşı temsilcilerin (*agent*-vekil) bir hesap verme ve yanıt verme durumunu ifade eder.³ Siyasi temsil kurumu, temsil edilenlerin siyasi olarak aktif olmalarını ve özellikle hükümette görev üstlenenlerin hesap vermelerini ve kullandıkları yetkinin demokratik katılıma açıklığı ölçüsünde de eleştirilere muhatap olmaları ile paralellik gösterir. Nitekim, siyasi temsil ilişkisi temsil edilenlerden değil, temsilcilerden hesap sormayı ve onların da hesap vermesini zorunlu kılar. Çünkü iktidar sahibi olmak, denetimi, denetim ise eleştirilerle karşı karşıya olmayı beraberinde getirir. Bu unsurların bulunmaması, denetimsiz ve eleştirisiz bir demokrasi fikrini doğurur. Demokrasinin bu anlamı ise demokrasinin yalnızca “seçme davranışı”na indirgenme sorununu doğurur ve iktidarın mutlaklaşmasına yol açar ki, Lord Acton’ın, “*İktidar yozlaşır; mutlak iktidar mutlaka yozlaşır (All power tends to corrupt; absolute power corrupts absolutely)*” sözüyle özetlediği koşulların doğmasına götürür.⁴

Siyasi iktidarların, yöneten-yönetilen ilişkisi içinde değerlendirilmesi durumunda bu önem daha spesifik bir nitelik kazandığından, yönetenlerin yönetimi kullanım biçimlerindeki antidemokratik tutum, keyfilik ve demokratik katılıma açık olmama, bu eleştirilerdeki ağırlığı ve yönü daha somut bir duruma ve niteliğe kavuşturmuştur. Bu açıdan bakıldığında, otoriteye karşı kelimelerle itirazın bazen yetersiz kalması ve etkili olamaması veya mümkün olmaması ihtimali söz konusu olmaktadır. Özellikle değişik ifade biçimlerinin, açıklama ve yayma yöntemlerinin ön plana çıkması ve kimi durumlarda kelimelerle açıklığa kavuşturulamayacak veya söylenemeyecek olan fikirlerin, temsili figür ve tiplerle dış dünyaya yansıtılması veya sanatsal bir forma dönüşmesi, hatta karikatürize edilmesine imkan yaratmakta ve gerekçe oluşturmaktadır.⁵ Bu aşamada özellikle sanat eserleri bir ifade tarzı

* Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

¹ İlhan Arsel: **Anayasa Hukuku (Demokrasi)**, Sıralar Matbaası, İstanbul 1968, s. 51-53.

² Giovanni Sartori: **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, (Çevirenler: Tunçer Karamustafaoglu ve Mehmet Turhan), Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 100.

³ Kaare Strøm: “Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies”, **European Journal of Political Research**, Vol: 37 No: 3, 2000, s. 266; Ludger Helms: “The Changing Parameters of Political Control in Western Europe”, **Parliamentary Affairs**, Vol: 59, No: 1, 2006, s. 79; Ersin Kalaycıoğlu: “Türk Yasama Sistemi ve Siyasal Temsil”, **Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim** içinde, Der Yayınları, İstanbul 1997, s. 342.

⁴ <http://www.acton.org/pub/religion-liberty/volume-2-number-6/power-corrupts>, (01.02.2011).

⁵ Abbas Kılıç: “İfade Özgürlüğüne Sanatsal Çizgiden Bir Bakış: Siyaset-Karikatür İlişkisinde Bir Sınırlandırma Mekanizması Olarak Manevi Tazminat”, **Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoglu’na Armağan** içinde, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 403-404; Türkan Yalçın Sancar: **Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları (Eski TCK m. 159/1- Yeni TCK m. 301/1-2)**, Seçkin Yayınları, Ankara 2006, s. 212.

olarak önem kazanmakta ve siyasi iktidarların eleştirisini kendisine konu edindiği durumlarda güncel siyasi hayatla iç içe geçmekte ve bir siyasi muhalefet⁶ biçimi kazanabilmektedir.

Sanatsal eserler bir ifade aracı olarak, kişinin kendi dışındakilerle kurduğu etkileşim ve ilişki ile belirgin hale gelmekte ve yaratılan eser, yaratıcısından başkalarına ulaştıkça onlarla diyalog kurarak etkin ve işlevsel hale gelmektedir.⁷ Ayrıca sanat⁸, bir varoluş yöntemi olarak da yaşamın içeriğini yoğunlaştırarak, düzeyini ve niteliğini yükseltmenin etkin bir aracıdır. Yaratıcısının dışındaki kişilerin sanat eseri ile estetik bir bağ kurmaları, sanatsal eserin bitmişliği sanısını kırarak, yeniden yorumlanmasına imkan sağlar ve eser yer bulduğu fikirlerde kendisine geniş bir özgürlük alanı yaratır.⁹

Sanatsal değeri yaratan varoluş olgusu, değişik görünümlemler ile karşımıza çıkar ve mantığa uygun düşen dile getirme yöntemleri ile sunulur. İnsanın özgürlük sorunu ve düzenin sağlanması dengelemesi bir arada değerlendirildiğinde, düşünce ve sanat özgürlükleri arasındaki tamamlayıcı ilişki daha iyi anlaşılır. Bu bakımdan, sanatın demokratik düzeni tehdit ediyor ve başkalarının kişilik haklarına zarar veriyor olma iddiasının, sürekli bir biçimde bu tamamlayıcı ilişkiyi kesmeye yönelik girişimlerin yansması olduğu söylenebilir. Kişilerin bu eserlere serbestçe ulaşabilme, bunları akli denetleme yoluyla eleştirel bir biçimde değerlendirebilme ve nihayetinde bunu hukuki olanak ve güvencelerle yansıtabilme, öğretebilme ve eleştiriye açıp savunusunu yapabileceği şartları ise bu tamamlayıcı ilişkiyi kurma imkanı sağlar.¹⁰

Toplumsal olarak özgürlük kaygısından uzaklaşabilmeyi sağlayacak sosyal, kültürel ve siyasal gerekliliklerin gerçekleştirilmesi, sanat eserleri aracılığıyla kişilerin yerleşik değer yargılarına aykırı değerleri ifade edebilmelerine imkan yaratır. Bu anlamda kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı toplumlarda özgürlükler kurumsal olarak bir uzlaşma korumasına sahip olurlar. Bu niteliklere sahip olan toplumların ayırt edici özelliği, esas olarak kişinin “uyum göstermeme hakkı”nın kurumsal olarak korunması esasına dayanır. Böyle bir hak, kişinin kimi zaman toplumda yerleşik değer yargılarına aykırı da olsa kendi farklılığını rahatça, herhangi bir baskı ya da kısıtlamaya maruz kalmadan sanatla ortaya koyabilmesi, açıklayabilmesi ile mümkün olmaktadır.¹¹ Bu açıdan, siyasi muhalefet ve eleştirel bakış, demokrasinin varlığı ve var olabilme imkanının yaratılabilmesi için en önemli unsurlardandır.

Kişiler, bir hukuk öznesi de olmaları sebebiyle, devletle olan ilişkilerinde “rahatsız edilmeme hakkı”na sahiplerdir. Bu dokunulmazlık alanı, özellikle sanatsal eserlerde daha açık bir biçimde ortaya çıkar ve yaratma süreci ile amacını gerçekleştirir. Nasıl ki bilimsel eser yaratma süreci gerçekliği estetik açıdan kavrayıp somut bir hale getiriyorsa, sanat da bu faaliyeti kimi durumlarda soyut ve kimi durumlarda ise somut hale getirerek gerçekleştirir. Ancak hukuksal bakımdan öne sürülecek sınırlandırma gerekçeleri, sanatsal ifadede yaratıcı yetinin ve düşünme güdüsünün körelmesine yol açmakla birlikte, sanatsal ifadenin de yasaya

⁶ Siyasi muhalefet konusunda kapsamlı bir çalışma için bkz. Nükhet Turgut: **Siyasal Muhalefet**, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1984.

⁷ M. Semih Gemalmaz: “Sanatta Yaratıcılık ve Hukuk- I”, **İstanbul Barosu Dergisi**, İstanbul, Yıl: 1987, Cilt: 61, Sayı: 1-3, s. 522, 523.

⁸ Sanat kelimesi, Arapçada, iş ve yapma anlamındaki “sunu” kökünden alınmıştır. Bir işi vücuda getirmek ve bir maddeye zihinde tasarlanan şekil ve sureti vermek anlamlarına gelmektedir. Sunu kelimesi ayrıca güzellik ve hayran olunacak bir kudret eseri anlamı taşıdığından, tabiatın bir ürünü olarak da anlandırılmış ancak, tabiatta kendi kendine vücut bulmayıp, insanın akıl ve zekâsını kullanarak, eliyle yaptığı işlere “sanat” denilmiştir. Bu niteliğiyle sanat, bir olgu, olay, yaşantı, düşünce veya ilişkinin renk, çizgi, ses, hareket veya sözcüklerle estetik olma kaygısı taşıyarak başkalarına aktarılmasıdır. Bkz. Esra Atalay: “Sanat Özgürlüğü Temel Hakkının Hukuki Niteliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, İzmir, Yıl: 2004, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 44.

⁹ Gemalmaz, “Sanatta Yaratıcılık ve Hukuk- I”, s. 523-525.

¹⁰ Gemalmaz, “Sanatta Yaratıcılık ve Hukuk- I”, s. 526, 527.

¹¹ Kılıç, s. 408-409; Hüseyin Özel: “İnsan...”: **Karikatür-Sosyoloji ve İnsan Hakları**, Karikatür Vakfı Yay., Ankara 2003, s. 67, 68.

aykırı olmama kaygısı ve baskısı altında düzeysizliğine neden olabilmektedir. Bu bakımdan, yayma ve benimsetme sürecinde sanatçının özerkliği ve özgürlüğü hususu önem kazanır. Özerkliğin ise yalnızca “başkalarının hakları, kamu düzeni, kamu ahlakı” gibi ölçütlerle sınanması durumunda, bu hakkın kullanımı bakımından “gölge etmeme ödevi” sınırların belirlenmesi sorununu doğuracaktır.¹²

Siyasi iktidar ile sanat arasındaki ilişki, bütün bu ifade ettiklerimizden sonra, somut verilerle üzerinde durulmayı gerektirmekte ve özellikle Türkiye’de son dönemlerde daha yoğun bir biçimde sanat-siyaset sorunsalı olarak kamuoyunda önemli bir yer işgal etmektedir. Sözelimi Kars’taki bir heykel hakkındaki olumsuz ve ötekileştirici ifadeler¹³ ve yine benzer bir biçimde Kanuni Sultan Süleyman’ın yaşamını konu edinen bir dizi hakkında sergilenen mukaddesatçı tutumun¹⁴ ve sanat eserlerine yönelik yaklaşımın belirtilerini göstermektedir. Bunların yanında, konunun daha güncel ve yargısal boyuta taşınmış örnekleri ise, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ı konu edinen karikatürler etrafında toplanmaktadır. Siyasi hiciv işlevi üstlenen siyasi karikatürler hakkında, Başbakanın tutumu, ayırt edici bir nitelik arz etmektedir. (Ancak bu durum diğer siyasi liderlerin tam anlamıyla eleştiriye açık oldukları gibi bir sonuç çıkarmamalıdır. Çünkü benzer tepkilerin ve eleştirilemezlik savunusunun diğer siyasiler tarafından da sıkça gösterildiği görülmektedir). Ancak konumuz bakımından ele alındığında Başbakanın, kendisini konu alan kimi karikatürlere hoşgörü ile yaklaştığından söz etmek mümkün değildir. Halbuki söz konusu karikatürler bir bağlam içinde ele alınıp, meşru amaç ile orantılandığında, yürütülen siyasi faaliyet ve buna bağlı olarak siyasi iktidarın kullanılmasıyla paralellik sergilemekte ve siyasilere yönelik eleştiri hakkının kullanımının alelade sonuçları olarak kabul edilmektedir. Çünkü siyaseten sorumlu olma, hesap verme ve eleştirilere uğrama gibi sorumlulukları taşıyan bir görevin üstlenimi, çağdaş demokrasilerdeki işlevi bakımından bir gereklilik hatta olmazsa olmaz olarak ortaya çıkmakta ve kamuoyunun oluşması üzerinde de etkili olmaktadır.¹⁵

Bu sorunun ortaya çıkmasında üzerinde durduğumuz anlamıyla, siyasi iktidarın kullanımına yönelik eleştirilere verilen tepkilerin ve daha da önemlisi karikatürlere karşı, “kişilik hakkının ihlal edildiği” iddiasına dayalı olarak açılan “manevi tazminat davaları”nın önemli bir etkisinin bulunduğu söylenebilir. Zira bu davalar, siyasilere yönelik eleştiri hakkının kullanılmasına ve siyasi muhalefet etme yollarından birisinin tıkanmasına neden olmakta ve hükmedilecek her tazminat kararına bağlı olarak oto sansüre neden olabilmektedir. Çünkü siyasetçiler, özellikle hükümet etme yetkisini kullananlar, diğer kişilere göre kullandıkları kamusal güç ile orantılı olarak daha ağır düzeydeki eleştirilere katlanmak zorundadırlar.

Türkiye’de spesifik olarak karikatür-muhalefet ilişkisinde, bu demokratik gelenekten yoksunluğun yalnızca sanat eserleri ve ifade özgürlüğü esas alındığında bile ne düzeyde olduğunu görmek mümkündür. Özellikle siyasi tepkiler demokratik mekanizmaların işlemesi ve bu ilkelerin benimsenip benimsenmemesi ölçüsüyle değerlendirildiğinde, başkalarının hak

¹² Gemalmaz, “Sanatta Yaratıcılık ve Hukuk- I”, s. 530, 531. Tanör bu konuda şu değerlendirmeyi yapmaktadır; “...kişi düşüncesinin standartlarını kodifiye etmek, fertlere, Devletin ve siyasi iktidarın uymak zorunda olduğu esasları kabul ettirmek demokratik bir düzenin işi değildir. Kişilerin iç ve dış düşünce dünyası, iktidar statüsünün dar kalıpları içinde tutulamaz. Ferdin entelektüel dünyası siyasi iktidarın normatif sınırlarıyla bağlı olmaksızın yeni alternatifler peşinde dolaşır ve günü geldikte, eskimiş anayasal iktidar şemasının yerine bir yenisini koyar.” Bkz. Bülent Tanör: **Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası**, Öncü Kitabevi, İstanbul 1969, s. 156.

¹³ Başbakan’ın Kars’ta, henüz tamamlanmamış olan “İnsanlık Anıtı”na yönelik söylediği “*Hasan Harakani'nin türbesinin yanına bir ucube koymuşlar, garip bir şey dikmişler...*” sözleri bu bakımdan önem taşımaktadır. Bkz. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25177813/>, (08.02.2011).

¹⁴ Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, “Muhteşem Yüzyıl” adlı dizi hakkındaki tutumunu; “...dizide Osmanlı padişahı Kanuni’ye hakaret içerdiği öne sürülen bölümlerle ilgili yasal işlem başlatacaklarını...” sözleri ile açıklığa kavuşturmuştur. Bkz. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25168726/>, (08.02.2011).

¹⁵ Kılıç, s. 421.

ve özgürlüklerinin sınırının tespiti sorunu önemli bir uygulama deneyimi sağlamaktadır. Bu açıdan, son dönemde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından sıkça, hakkında çizilen karikatür yoluyla kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle, manevi tazminat istemine dayanan dava açma yoluna başvurulduğu görülmektedir. Bu da muhalif bir üslup kullanan karikatürler hakkında hoşgörülü bir davranışın sergilenmesine engel olmaktadır. Çünkü açılan davaların yüksek meblağlı tazminat yaptırımı ile sonuçlanması ihtimali bile oto sansürün devreye girme riskini ortaya çıkarmaktadır.

Başbakan tarafından, kendisine hakaret edildiği ve kişilik haklarının ihlal edildiği iddiasına dayalı olarak, kendisini konu alan karikatürlerden beş tanesine karşı manevi tazminat istemiyle dava açılmış, bu davalardan ilk dördü reddedilirken; açılan beşinci dava kısmen kabul edilerek manevi tazminata hükmedilmiştir.

Açılan ilk dava, Evrensel Gazetesi'ndeki bir karikatüre (Gölgedekiler karikatürü) ilişkindir. Bu davada, Başbakan, karikatür yoluyla kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle "10 Bin TL" tutarında manevi tazminat isteminde bulunmuş ve ilk derece mahkemesi tarafından tazminata hükmedilmiş¹⁶; ancak temyiz yoluna başvurulması sonucu, karar Yargıtay tarafından bozulmuştur.¹⁷

İkinci dava, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki bir karikatüre (Kedi karikatürü) ilişkindir. Bu davada, Başbakanın, karikatür yoluyla şahsiyet haklarına tecavüz edildiği, şeref, haysiyet ve onuruna saldırı kastı taşındığı ileri sürülerek "10 Bin TL" tutarında manevi tazminat isteminde bulunulmuş ve ilk derece mahkemesi tarafından dava kısmen kabul edilerek "5 Bin TL" manevi tazminata hükmedilmiştir.¹⁸ Ancak temyiz yoluna başvurulması sonucu, karar Yargıtay tarafından, AİHM'nin ifade özgürlüğü ile ilgili kullandığı kriterlere uygun bir standart esas alınarak bozulmuştur.¹⁹

Üçüncü dava, Başbakanın, karikatürler hakkında açtığı davalara tepki gösteren ve bu durumu da kapağına, "Tayyipler Alemi" olarak taşıyan Penguen Dergisi'nin kapağındaki karikatlere (Tayyipler Alemi karikatürü) ilişkindir. Bu davada, Başbakanın, karikatür yoluyla kişilik haklarının ağır bir şekilde ihlal edildiği belirtilerek, Penguen Dergisi'ne karşı "40 Bin TL" tutarında manevi tazminat istemi ile dava açılmış, ancak davanın ilk derece mahkemesinde görüldüğü sırada, Yargıtay, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki karikatür hakkında açılan davaya ilişkin bozma kararı vermiş ve ilk derece mahkemesi de bu karara uymuştur. Bu kararda, belirlenen kriterler gereğince, karikatürün eleştiri işlevi ve önemi vurgulanmıştır. Penguen Dergisi davasında da Cumhuriyet Gazetesi davasındaki Yargıtay'ın gerekçeleri esas alınarak, dava henüz ilk derece mahkemesi aşamasında iken reddedilmiştir.²⁰

¹⁶ **Y. 4. HD, E. 2004/15352, K. 2005/11905, T. 10.11.2005.**

¹⁷ Yargıtay'ın bozma kararının gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir; "*Karikatür, değer yargısını en çarpıcı şekilde toplumun ilgisini çekerek güldürü özelliğini de katarak ifade etmektedir. Böyle bir benzetmede kişilik haklarına saldırıdan söz edilemez*". Bkz. **Y. 4. HD, E. 2004/15352, K. 2005/11905, T. 10.11.2005.**

¹⁸ **Y. 4. HD, E. 2005/3708, K. 2006/4545, T. 21.12.2004.**

¹⁹ Yargıtay'ın bozma kararının gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir; "*Düşünceyi açıklamada karikatürün ayrı bir yeri vardır. Siyasi karikatürler siyasetçiler için rahatsızlık yaratsa da, okuyucuların olayları daha net biçimde anlama ve kavramalarında etkili olur (...). Toplum yönetme, etkileme ve yönlendirme gücü bulunan siyasetçilerin, sahip oldukları bu güç oranında eleştiriye açık olma ve katlanma zorunlulukları vardır. Böyle olunca, davacının kişilik hakkına yapılmış bir saldırı bulunmadığından, davanın reddedilmesi gerekirken, mahkemece davalıların sorumluluğuna karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir*". Bkz. **Y. 4. HD, E. 2005/3708, K. 2006/4545, T. 21.12.2004.**

²⁰ İlk derece mahkemesi kararında şu gerekçelere yer verilmiştir; "*(...) Tazminat hakkının korunmasında kullanılan bir yoldur, ancak bu yolu fikirlerin serbestçe ifade edilmesinin karşısında bir silah durumuna getirmemek gerekir (...). Düşünce ve fikirler olumlu değil, olumsuz da içerebilir. İncitici, aykırı ve endişe yaratıcı da olabilir. Önemli olan değer yargılarına ilişkin düşünce ve fikirlerin serbestçe ifade edilebilmesidir. Çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin bir gereği olduğu için demokratik toplumun temel taşlarından biri, hatta en önemlisi Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü'dür (...). Toplum etkileme ve ileriye götürme*

Dördüncü dava, *Leman Dergisi*'nde yayımlanan bir karikatüre (Reco Kongo karikatürü) ilişkindir. Başbakanın, “gülünç duruma düşürülmenin ötesinde küçük duruma düşürülerek eleştiri sınırlarının aşıldığı” gerekçesiyle ile “25 Bin TL” tutarında manevi tazminat davası açılmış, ancak ilk derece mahkemesi tazminat talebini reddetmiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine, Yargıtay ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.²¹

Beşinci dava, *Leman Dergisi*'nde yayımlanan bir fotoğrafın karikatürize edilmesine ilişkindir (Söz konusu karikatürü, manevi tazminat yaptırımını ihtimalinin yarattığı “otosansür etkisi” dolayısıyla gösterememekteyiz).²² Başbakanın resmi kullanılırken, söz konusu karikatürün “gerçek olmadığı, fotomontaj olduğu, resmin ifade ettiği anlamın toplumun sıradan bir kişiden dahi beklemeyeceği bir görüntü, hakareti ifade ettiği”, kişilik değerlerine ağır bir saldırı olduğu belirtilmiş ve “20 Bin TL” tutarında manevi tazminat isteminde bulunmuş ve bunun üzerinde ilk derece mahkemesi bu talebi kısmen kabul ederek “4 Bin TL” manevi tazminata hükmetmiştir.²³ Kararın temyiz edilmesi sonucu, Yargıtay bu kararı onamış ve bu karar, Başbakan'ın karikatürler hakkında açmış olduğu davalardan hakkında manevi tazminata hükmedilen ilk karikatür olmuştur.²⁴

Söz konusu kararların ilk dördünde, AİHM'nin ifade özgürlüğü ve bu bağlamda sanat özgürlüğüne ilişkin içtihatlarıyla paralel bir ölçüt benimsenerek karar verilmişken, son kararda manevi tazminata hükmedilmesi bu içtihatların iç hukuk düzeninde dikkate alınmadığını göstermektedir. Nitekim bu son karar sonrasında *Leman Dergisi* yetkilileri ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasıyla AİHM'ye başvurmuştur. Ancak bu başvurunun neticesinin ne olacağını söylemek için kararın sonuçlanmasını beklemeye gerek yoktur. Zira, AİHM'nin bu konudaki içtihatları, siyasilere yönelik eleştiri hakkının sınırlarının çok geniş olarak yorumlanması yönündedir. Çünkü, yukarıda da değindiğimiz üzere, siyasi karikatürler siyasilere yönelik siyasi muhalefetin bir aracı olarak çok ağır eleştiriler getirme özelliğine de sahip olabilirler. Özellikle siyasi iktidarın kullanımına yönelik eleştirilerin dozu çok daha yüksek olabilir. Dolayısıyla siyasi iktidarı kullananların, demokrasi kültürü gereğince siyasi eleştirileri olağan karşılımları, eleştirel nitelik taşıyan söz veya sanatsal eserlere karşı yargısal yollara başvurmamaları gerekir. Aksi durumda çoğulculuğun ve demokratik katılımın sürekli bir biçimde yargısal usullerle test edilmesiyle önemli sakıncaların doğması ve bir

gücüne sahip olan davacının sahip oldukları güç nispetinde eleştiriye açık olması ve katlanması gerekir”. Bkz. **Ankara 1. Asliye Hukuk Mahkemesi, E. 2005/105, K. 2006/26, T. 14.02.2006.**

²¹ Yargıtay'ın onama kararının gerekçesinde şu ifadelere yer verilmiştir; “*Davacı T.C. Hükümeti'nin Başbakanıdır ve siyasi bir kişiliği vardır. Kendisine yapılan ağır da olsa eleştirilere katlanmak durumundadır. Muhaliplerin ya da basının da ülke gündeminde olan konuları eleştirme hakları bulunmaktadır. Çizilen karikatürde bulunan Kırım Kongo kanamalı hastalığına neden olan kene, Türkiye'de gündemde olup, halen birçok insanımızın ölümünde neden olmaktadır. Davalılar, Türkiye'deki gelir dağılımındaki bozukluğun, dünyada en pahalı şekilde benzin kullanan Türk halkının tepkilerini ve yine en yüksek vergi veren yurt insanının dileklerini ve düşüncelerini tepkisel olarak karikatür çizerek anlatmıştır...*” Bkz. **Y. 4 HD, E. 2007/7711, K. 2008/3756, T. 20.03.2008.**

²² Karikatür için bkz. <http://bianet.org/bianet/kategori/bianet/105021/basbakanin-dava-actigi-leman-dergisine-kufur-ve-tehdit>, (21.11.2009).

²³ **Y. 4. HD, E. 2009/1056, K. 2009/13030, T. 10.12.2009.**

²⁴ İlk derece mahkemesi kararında şu gerekçelere yer vermiştir; “*Davacıya ait gerçek resimdeki fotomontaj yoluyla elde edilen orta parmak işareti ile “Batının ilmini değil ahlaksızlığını aldık” yazısı birlikte değerlendirildiğinde, resimdeki hakaret toplum içerisinde argo tabiri ile işaret dilini kullanarak küfür etmek anlamına gelmektedir. Türkiye Başbakanı olan davacı, siyasi kimliği itibarıyla gerek karikatür yoluyla, gerekse düz yazı ile basın tarafından yapılan sert eleştirilere katlanmak zorunda ise de, gerçek olmayan parmak hareketinin karikatür şeklinde yayınlandığı, bu hareketin toplumda, küfür ve ahlak dışı hareket olarak kabul edildiği, hayatın olağan akülü içinde normal insanların birbirlerine karşı yapmadığı hareketin, Türkiye Başbakanı olan davacıya yakıştırıldığı, yayında mizah yoluyla sert eleştiri sınırının aşıldığı, davacının beden dilini kullanarak ahlaksızca hakaret yapan birisi olarak gösterildiği, böylece davacının kişilik değerlerinin ihlal edildiği, davalının manevi tazminat sorumluluğunun doğduğu sonucuna varılmıştır”*. Bkz. **Ankara 16. Asliye Hukuk Mahkemesi, E.2008/50, K. 2008/384, T. 21.10.2008.**

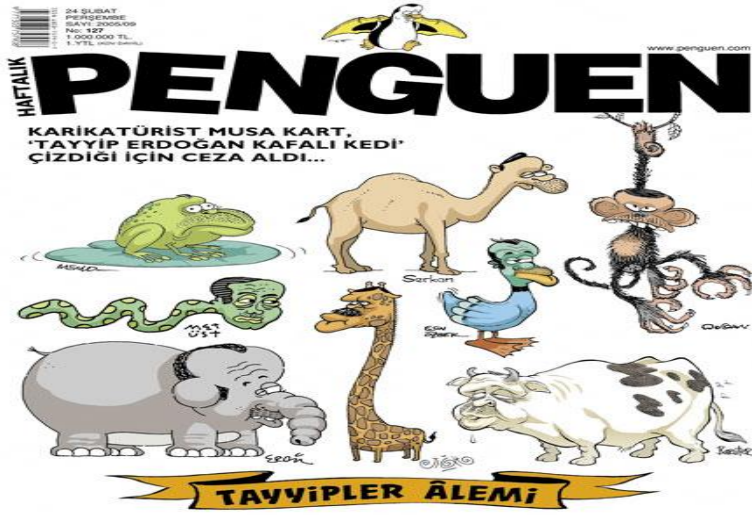
başka boyutuyla da AIHM'ye bu çerçevede yapılan başvurular sonucu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tazminat yaptırımı ile karşı karşıya kalması kaçınılmaz olacaktır.

1- Gölgedekiler Karikatürü

2- Kedi Karikatürü

3- Tayyip Alemi Karikatürü

4- Reco Kongo Karikatürü